

V K
2578

Q. 186. 1

Vk
2518

*D. Chr. Frid. Börneri progr. de
tione reformati a Joanne VIII. Mi-
senensi Episcopo, Henrico Saxonica
Duci proposita.*

RECTOR
ACADEMIAE LIPSIENSIS
INSTAURATAE
RELIGIONIS EVANGELICAE
MEMORIAM

PRIDIE KAL. NOV. A. MDCCCXXXIX
IN AEDE PAVLINA
SOLENNI ORATIONE
CELEBRANDAM
INDICIT

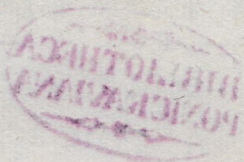
*auctor hujus scripti est D. Chr. Fr. Börner,
Th. D. et Prof. prim. aq. itype de
Johanne Kallitio, Misenenfi episcopo.*

RECTOR
ACADEMIAE LIPSIIENSIS
IN STARATAE
RELIGIONIS EVANGELICAE
MEMORIAM

ERDIE KALEND. A. MDCCCXXXIX
IN AED. PAULINA
SOLEMNI ORATIONE

CELEBRANDAM

INDICIT

tae, post coepram a B. LVTHERO, anno
CICID XVII, euangelicae doctrinae instaurationem, insequentibus aliquot annis hac in re
gesta sunt, commentationibus nonnullis, anniuersariae Reformationis memoriae recolenda
causa, a. seculi huius XX, XXI, XXIV, XXVIII, XXXII, XXXVI, scriptis, enarrauimus. Solenne illud nostrum, hac etiam scriptione, qua nimirum annum illum, a religiosissimo Saxoniae Principe Electore, IOHANNE GEORGIO II, olim institutum, feliciterque iam redeuntem, Reformationis indicimus diem festum, cum maxime seruandum esse, arbitramur. Etenim, quo propius ad nos pertinent, quae *nono* hoc atque *tricesimo*, supra millesimum et quingentesimum, diuinitus contigerunt, anno, si quidem, illo ipso, praeter Marchiam, HENRICI Saxonis ditioni subiectae regiones, Misnia et Thuringia, speciatimque Lipsia nostra, restituta Euangelii luce collustrari coeperunt, eo magis par est, vt, ex anni huius actis, ad anniuersarium, quod instat, sacrum inuitaturi, scribendi argumentum petamus.

Quandoquidem autem de sacrorum his in regionibus instauratione, ac speciatim de Ecclesiae pariter, atque Academiae

IV

miae Lipsiensis reformatione, ducentis abhinc annis, HENRICI, cognomento PII, auspicio coepta, indeque felicissime peracta, itemque de admirandis hoc in opere diuinae prouidentiae documentis, praesenti hoc anno, vna et altera data occasione, tum in primis in sacris eucharisticis, superiori mense Augusto, ab Academia eam ob rem celebratis, pluribus iam expositum fuit, ne actum agamus, reformationem, ad quam Serenissimum Principem, HENRICVM, inducere conatus est Misenenfis ecclesiae praesul, vt hac arte veram amoliretur subuerteretque sacrorum emendationem, curatius paullo considerare, nobis est constitutum.

Praeerat Episcopatu Misenenfi eo tempore, quo, post GEORGII fratris obitum, haereditario iure ad se delatas, prouincias HENRICVS in fidem atque clientelam suam recipiebat, IOHANNES, huius nominis VIII, ex *Maltitia* gente; a condita ecclesia cathedrali, secundus et quadragesimus praesul. *α*)

Eodem

α) Addubitari quidem posse videtur, an IOHANNES VIII. *secundus* et *quadragesimus* fuerit Praesul, propterea quod inter praesules, a GEORGIO FABRICIO in *Annalibus Misnenfis* enarratos, itemque in *Catalogis Episcoporum Misnenfis*, cum eo, quem Vir Clariss. CHR. SCHOETTGENIVS, ex MSto Wurcenensi edidit, in append. *Hist. Wurc.* p. 6, et sqq. tum illis, quos PETRVS ALBINVS, *Misn. Chron.* tit. XXII, p. 280, LAUR. FAVSTVS, *Hist. Misn.* p. 91, sqq. et alii plures contulerunt, *quartum* is et *quadragesimum* tenet locum. Attamen his praefendam omnino esse arbitramur *Biographias* Episcoporum Misnenfis, quae in codice *Salusiano* tabularii ecclesiae Cathedralis Misnenfis habetur, auctoritatem. Recensentur autem in illa pariter, atque alia, quae in in eodem tabulario extat, a BYRCKHARDO, primo Ecclesiae Episcopo, vsque ad IOHANNEM VI, SALHVSIVM, connumerato eo, praesules *quadragesima*. Instituti nostri ratio non fert, enumerationis huius veritatem pluribus edisserere, ad quam confirmandam, et *Monachi Pirnensis* testimonium, ap. I. B. MENCENIVM, *Scriptorum Rer. Germ.* T. II, p. 1583, et IOHANNIS VII, *SCHLEINITII*, atque NICOLAI II, *CAROLOVITII*, epitaphia, quae in aede oppidana Stolpensi, teste c. s. SENFFIO, *Hist.*

Eodem fere is in euangelicam religionem animo erat, quo antecessor fuerat, acerrimus videlicet ille LUTHERI, reparataeque ab ipso doctrinae hostis, IOHANNES VII, ex *Schleitiorum* familia ortus. Multum adeo uterque dissimiles fuerunt IOHANNI VI, gente *Salbusio*, qui reformationis LUTHERI initia extrema attingit aetate. Hic, egregiis virtutibus excellentissimus, antistes singularem, quo in veritatem coelestem ferebatur, amorem etiam ante, quam Euangelii lux Vittembergae oriretur, compluribus declarauit dictis factisque, in *Testium Veritatis* catalogum hinc meritissimo referendus iure. β) Nam, cum sacris litteris legendis assiduam, praeter seculi morem, operam daret, quantopere a pristino suo nitore atque integritate religio deflexisset christiana, probe animaduvertebat. Testis est memorabilis ipsius vox,

A 3

GEOR-

Hist. Eccl. Stolp. p. 440, hodieque supersunt, et illum primum et quadragesimum, huic tertium et quadragesimum praedicant Episcopum, non leue praesidium asserre, existimamus.

- α) Locupletem *Testium Veritatis* catalogum composuit, ediditque Argentinæ, a 1562, MATTHIAS FLACIUS *Illyricus*, quem, cum *auctario*, Francofurti, a. 1666, recudendum curauit IOH. CVNR. DIETERICVS. Sed in utroque complures, et in his etiam IOHANNES *Salbusius*, desiderantur. Locum autem inter testes illos Praefulem huncce cum maxime mereri, singulari dissertatione, qua orationem de reformatione LUTHERI, IV Id. Nou. a. 1664, hic Liptiae, indixit, IAC. THOMASIVS demonstrauit. Dicta eam in rem factaque IOHANNIS nostri in primis memoriae prodidit GE. FABRICIVS, *Annal. Misa.* lib. II, p. 162, et I. III, p. 172, sq. et *Orig. Saxon.* lib. VII, p. 846; vnde illa ipsa reperierunt DAV. CHYTRAEVS, *Saxoniae* I. II, p. 50; MATTH. DRESSERVS, *Isag.* P. IV, p. 157; IOH. WOLFFIVS, *Leet. memorab.* T. II, f. 118; Illustr. SECKENDORFIVS, *Comment. de Lutheranism.* lib. I, p. 25; W. E. TENZELIVS, *de ortu et progr. Reformat.* c. II, p. 94, sqq. C. SCHOETTGENIVS, *Hist. Wirc.* c. II, p. 59, sqq. alique. Add. qui de vita rebusque gestis Episcopi huius studiosius, praeter ceteros, commentatus est, CHR. SAM. SENFFIVS, *Hist. Eccl. Stolpensis*, cap. I, p. 1, sqq.

VI

GEORGIO etiam, Anhaltino Principi, annotata.) Nemppe dixit: *si sacra Biblia lego, aliam inuenio religionem, quam quae nostra hodie est, et illam nostris moribus et institutis valde dissimilem.* Itaque pro eo, ac poterat, aliquam Ecclesiae suae suscepit reformationem, et Statuta eius pariter, etque libros, quibus orando, legendo, cantando, vtuntur sacerdotes, emendandos, imprimendosque curauit; δ) opera ad id vsus Guil.

BET-

χ) Opp. Germ. f. 446, a. edit. Witt. 1577. conf. G. FABRIC. *Annal. Misn.* l. III, p. 172, ed. Lips. Voegelin.

δ) telte FABRICIO, Libro III, p. 162. Extant in Bibliotheca Academiae nostrae Paulina, *Statuta Synodalia Episcopatus Misnensis*, vna cum Constitutionibus Rom. Imp. FRIDERICI II, CAROLI IV, et SIGISMVNDI, itemque OTTONIS I, Imp. fundatione Ecclesiae Misnensis, et IOHANNIS XIII, R. P. confirmatione, iussu et auctoritate IOHANNIS VI, Ep. Misn. in vnum collecta, typifque impressa hic Lipsiae, a 1504. Statuta haec, superioris seculi septimo ac vicesimo anno, Budissinae recudenda curauit, Collegiatae et ingenuae ibidem ad D. Petrum Ecclesiae Decanus, idemque designatus Episcopus Suidnicensis, et rel. GREGORIVS CHATTMANN a MAVRVGK. Instituti huius sui causam in praefatione his exponit verbis; „quod, cum, lapsu et iniuria temporis, Statutorum istorum exemplaria distraeta sint, et omnino fere perierint, eorumque obseruantia in desuetudinem deuenit, ipse officii sui esse autumauerit, ne bene constituta, et ab Ecclesia Misnensi ingenua ac exempta antehac, tanquam a matre, obseruata, in Collegiata sua, ab ea promanata et olim dependente, antiquarentur, ea denuo typis mandare, et publici iuris facere. „ In fine libri haec leguntur: *Statuta ista, cum aliis eis adiunctis, ex speciali commissione Reuerendissimi in Christo Patris et Domini, Domini IOHANNIS de SALHAUSEN, Episcopi Misnensis, per venerabilem et egregium virum, Dominum GVILELMVM de BETZSCHITZ, vtriusque Iuris Doctorem, pro tunc curiae Episcopalis Misnensis Officialem generalem, in ordinem praemissum redacta et diligenter emendata, perque Melchiorum Lotter, in famoso oppido Lipsia Mersburgensis Dioecesis, praedicti Domini Episcopi impensis, pro conseruatione status Ecclesiastici, sunt impressa, anno Domini, millesimo, quingentesimo, quarto. Recusa et correctus euulgata, impensis Reuerendissimi Dn. Episcopi Administratoris et Decani Budissinensis, typis Nicolai Zipseri, Chalcographi Budissinensis. Diuersa ab his sunt Canonicoꝝ Statuta, eodem*

BETSCHITII, Canonici, et Andr. PROLIS, monachi Augustiniani, qui et ipse inter veritatis testes, instantisque prope sacrorum instaurationis vates, praeclarum adeptus est nomen. e) Ac plura quidem de priscis illis institutis immutasset laudatus praeful, nisi peculiare quaedam obstitissent rationes. ζ) Quo enim, pontificiam missam, quo, monasticam viuen-

dem Praefule curante, in capitulo, a. 1498, habito, in compendium redacta, sed typis nunquam euulgata, quae memorantur a SENFFIO, l. c. p. 50. Statutis, cura ipsius editis, addendus est liber, qui inscribitur: *Benedictionale, sive, Agenda secundum ritum et consuetudinem Invenuae Ecclesiae Misnensis*, Lipsiae, per Melch. Lotterum, a. 1512, in 4to excusus, ex quo veritatis testimonia nonnulla adduxit B. D. CHRISTOPH. DAN. SCHREITERVS in sermone sacro, qui sub titulo: *Wurznijscher Kirchen-Reihen*, prodit Lipsiae, a. 1671, cont. SCHOETTIG. l. c. p. 62, et SENFF. l. c. p. 24. sqq. et r. 49. *Missalis* binas, eodem IOHANNE praefule, adornatas editiones recenset SENFFIVS; l. c. p. 27, sqq.

α) ANDR. PROLIS vitam, post alios plures, singulari studio descripsit CL. SCHOETTIGENIVS in programmate, Dresdae edito a. 1734.

ζ) Nempe, ut alia taceamus, Pontificis ille metuebat potestatem, huncque adeo ne offenderet, cauendum sibi esse, censebat. Neque vero etiam IOHANNES noster *Salbusius* pleniori veritatis euangelicae, oppositorumque ei Pontificiorum errorum, praeditus erat cognitione, sed grauiore tantum nonnullas, quibus res Christiana deprauata erat, agnoscendo corruptelas, quoad illas pariter, atque peruersa vitae clericorum instituta, emendatione omnino opus esse, iudicabat. Sunt, qui LVTHERI, Reformationis initium facientis, causae parum eum fauisse, contendunt. Fidem rei facere videntur, quae LVTHERVS ipse SPALATINO, m. Ian. a. 1518, scripsit: *Episcopo Misnensi quid acciderit, satis miror, nisi illud Ecclesiastici verum patitur in se ipso: honores mutant mores, et vulgo adiectum: sed raro in meliores; nec vidi unquam hominem, nisi quod antea Vicario nostro amicissimum fuisse scio. Sed non mireris, mi Spalatine, de me mala dici.* vid. T. I. Epp. LVTH. f. 45, b. Quem ad modum autem ex his, quid in LVTHERO nostro speciatim reprehenderit Episcopus, satis intelligi nequit, tum vero, quae de huius in illum odio non nemo refert, ipsius successori, IOHANNI *Schleinitzio*, tribuenda sunt; ita vix credibile est, pugnam, aduersus impuden-

VIII

viuendi rationem, quo, tot ad pompam fastumque non modo, sed ad superstitionem etiam summam compositos ritus caerimoniaeque, habuerit loco, apophtegmata ipsius, a Ge. FABRICIO, Dau. CHYTRAEO, et aliis, memoriae tradita, satis superque docent. In primis autem indulgentiarum nundinationem maximopere auersatus est, nec quaestoribus illarum, vt chartaceas illas per ditionem suam venales extruderent merces, facile permisit, quin potius, ab ordine Teutonico in Liuonia conductos, institores, nomine et auctoritate Magdeburgensis antistitis, id facere conantes, ingenuae Ecclesiae suae libertatem praetendens, dioecesi sua seuerè prohibuit, reque ad IVLIVM II Pontificem delata, causam suam dextere defendit. 9) Cumque postea famosus ille TEZELIVS eandem in Saxonia faceret mercaturam, caecae miseraeque plebis, pro indulgentiis pecuniam numerantis, demenciam doluit, tum vero etiam, quod nimia Dominicanus iste monachus impudentia et temeritate praedicator esset, vltimum eum indulgentiarum institorem fore, haud vano augurio, praedixit. 4)

Omit-

udentissimum illum indulgentiarum quaestorem, TEZELIVM, a LVTHERO susceptam, vere illum improbasse, cum tot tamque illustra in contrariam sententiam extant documenta; nec dubium est, quin, si diutius vixisset, paucis enim mensibus post diem obiit supremum, clarior in dies exsplendescens euangelicam veritatem prorsus admistrus fuisset.

9) Id quod etiam in supra dictis Statutis Synodalibus prodidit, si quidem tit. de quaestoribus et denunciatoribus Indulgentiarum indiscretarum, p. 35, edit. Budiss. haec leguntur: *Percepimus etiam, quod nonnulli in et per Dioecesi nostram, sine licentia nostra, praedicant, absolunt, et publicant indulgentias indiscretas, vt simplices decipiant, et aurum, subtili, imo fallaci ingenio, extorqueant ab iisdem, quod, cum in animarum cedat periculum et scandalum plurimorum: Nos huic pestifero morbo obuiare volentes, praecipimus, etc.*

9) V. FABRIC. *Annal.* I. III, p. 172, et *Orig. Sax.* I. VII, p. 846.

4) FABRIC. I. C. ALBIN. *Chron. Misn.* f. 342.

Omitto alia, quae optimi huius Praefulis de corrupto ecclesiae statu sententiam, eique pro viribus medendi studium declarant.

Hoc pertinacius autem auitis erroribus inhaesit, qui in ipsius, anno, supra millesimum et quingentesimum, decimo octavo, demortui locum, plurimorum suffragiis, suffectus fuit, Praesulatumque in annum vsque septimum ac tricesimum gessit, *) IOHANNES VII, *Schleinitius*. Non iuuat, referre, quantopere is euangelicae doctrinae obstiterit instaurationi, quo modo cum ipse, tum per alios, EMSEVM videlicet, COCHLAEVM, AMNICOLAM, SILVIVM, et ceteros, quos in LVTHERVVM instigauit, fouitque, patefactam ab hoc veritatem opprimere fuerit conatus, qua cura, quoque animi impetu in id incubuerit, vt ne illa ipsa has in regiones admitteretur, quam aspere fauentes eidem tractauerit pastores, et quae denique alia susceperit, vt priscam superstitionem tueretur atque confirmaret. λ)

B

Enim-

*) Obiit enim III Idus Octobr. a. 1537, teste Biogr. Episc. Misen. MS, et FABRICIO, l. III, p. 189; non, anno 1538, qui error esse videtur typographicus ap. SECKENDORF. l. III, p. 215.

λ) De IOHANNE SCHLEINITIO, eiusque aduersus LVTHERVVM et religionem euangelicam gestis, praeter FABRICIVM, l. III, p. 178; CHYTRAEVM, l. VII, p. 202, pluribus exposuit Ill. SECKENDORFIVS, *Comm. de Lutheranism*, libro I, §. 64, 75, 124, 127, 130, 161. add. c. s. SENFFIVS, *Hist. Eccl. Stolpensis*, c. II, p. 64. 199. Magnam eam ob rem a suis iniuit gratiam. Hinc in ipsius elogio, quod Praesulum Misenenfium vitae descriptioni, quam supra memoratus exhibet Codex *Salbustanus*, ab alia manu adiectum est, haec de eo praedicantur: „Plebem, suae commissam custodiae, sana pauit doctrina, et, „quum sub ipsius administratione Lutherana secta longe lateque per has „ditiones grassaretur, ipse tamen, Domino propitio, maiorem sui ouillis „partem, vsque ad obitus sui diem, a schismate liberam conseruauit; conseruauit, „natis ipsius mirum in modum fauente illustrissimo et catholico Principe, GEORGIO, Saxonum Duce.

X

Enimvero, propositi nostri ratio postulat, vt ad IOHANNEM VIII, gente *Maltitium*, pergamus. Hic, quem, paucis ante obitum suum annis, coadiutorem sibi delegerat, cognatione cum ipso coniunctus, IOANNES *Schleiminius*; quique, anno MDCCCXXVIII, Praesulatum inierat Misenensem, hostile, quod, patruī sui exemplo atque institutis confirmatus, in euangelicam doctrinam conceperat, odium retinuit quidem, sed, vbi mox insequente anno, Ducis GEORGII morte, magna his in regionibus rerum facta esset conuersio, simulatione vsus est, reformandaeque ecclesiae modum atque rationem proposuit HENRICO, re ipsa id agens, vt verae religionis cohiberet instaurationem. Rem omnem, adhibitis certissimis, quae Vinariense tabularium ipsi suppeditauit, documentis, more suo, egregie exposuit Perillustis SECKENDORFIVS, *Commentarii de Lutheranisimo libro III, §. LXXI, p. 215. et seq.* cuius adeo ductum, in eadem breuiter enarranda, sequemur.

Nempe, vix dum ad prouinciarum, quae sub Fratris imperio fuerant, regendarum gubernacula accesserat HENRICVS, cum Misenenſis Praesul, verens, ne doctrinae sacrisque, a LVTHERO emendatis, addidissimus Princeps eorundem sacrorum mox participes redderet subditos suos, iure quasi suo, per litteras, ab illo postularet, vt nihil quidquam in religione nouare aggredederetur. Iisdem vero etiam litteris, die XXII Aprilis datis, se ipsum de pia reformatione cogitatum esse, pollicebatur. Nec ita multo post, die videlicet nono Iunii, Ecclesiae suae Decanum, IVLIVM PFLVGIVM, vna cum duobus Canonicis, BENNONE ab HEYNITZ et HENRICO a BÜNAV, ad HENRICVM Ducem legauit, qui librum, eo nomine compositum, ipsi offerrent. Liber iste inscriptus erat: *Eine gemeine christliche labr in Articulen, die einem ieden Christen zu wissen von nöthen*; h. e. *Doctrina christiana generalis de articulis, cuius Christiano scitu necessarius*. In allocutione ad Principem, seu epistola, quam libro praemisera Praesul, repetitis initio precibus, vt Episcopatum Cle-

rum-

rumque suum Dux HENRICVS maiorum suorum tueri vellet exemplo, ei significabat, se, promissi memorem, ac pro officii sui ratione, vt populi, ob dissidia in religione periclitantis, consulere salutem, doctrinae christianae atque orthodoxae, in dioecesi sua seruandae, compendium hocce ex verbo Dei conscribendum curasse; articulos autem nonnullos controuersos de industria omisos fuisse, quod horum notitia laici facile carere possent; seque in eo iam esse, vt studium suum operamque ad Sacramentorum, caeremoniarumque doctrinam, singulari etiam libro tradendam, conuerterat. Consilium inde suum de re scholastica emendanda, de constitutionibus sacrarum litterarum interpretibus, de synodis visitationibusque instituendis, exponens, haec & alia, quae SECKENDORFIVS pluribus refert, addiderat, vt Principis voluntatem rebus suis conciliaret.

Sed de libro ipso nunc videamus. An typis impressum eum ad HENRICVM miserit Praeful, non indicat SECKENDORFIVS, id tantum tradit, libellum CXC.V. foliorum Praefulis legatos illi exhibuisse, librique huius volumen, cum epistola Episcopi, Principi Electori Saxoniae ab HENRICO postea transmissum, cum notis quibusdam, LVTHERI, MELANCHTHONIS, et PONTANI, Cancellarii, manu margini adscriptis, in archiuo Vinariensi adhuc asseruari. In eam fere opinionem adducor, vt credam, manu scriptum fuisse, quod Principi oblatum est, libri exemplum, annoque demum MDLXXI typis impressum illum prodiiisse. Nemp, illo ipso anno, apud S. Victorem, in suburbio Moguntino, librum istum, omisa Praefulis ad HENRICVM Principem epistola, impressit Franciscus Behem, forma quadripartita, hoc titulo: *Ein Christliche Lere, zu gründlichem vnd beständigem Vnderricht des rechten Glaubens, vnd eines Gotseligen Wandels, durch den Hochwürdigem in Got Fürsten vnd Herrn, Herrn IOHANSEN Bischofen zu Meyssen, allen frommen Christen, vnd insonderheit seyнем befolhenem Volck, zur Besserung fürgestellt.* Continet in se liber cum credenda, tum agenda, quorum il-

la, Symboli Apostolici, in XII articulos dispersiti, haec, Decalogi expositione, traduntur. Praecipuas, in eo concinnando, IULII PFLVGII, vel GEORGII VICELII, partes fuisse, ex speciosa eiusdem ad euangelicam doctrinam conformatione, stylique lenitate, SECKENDORFIVS auguratur; qui etiam, quod multa in illo veritati consentanea reperiantur, nec ad id tempus simile quid ab Episcopis editum ostendi queat, isthoc nomine commendandum eum esse, censet. Attamen, si accuratius paullo inspiciatur, id, quod LVTHERVVS et Collegae ipsius de eodem tulerunt, iudicium verissimum esse, apparet. Horum enim, Vittembergensium videlicet Theologorum, examini atque censurae mox subiectus fuit liber, siquidem HENRICVS Dux, acceptum eum, vna cum epistola Praefulis, protinus ad Principem Electorem Saxoniae, IOHANNEM FRIDERICVM, Vinariam perferendum curavit, hic autem redditum sibi modo dictis Theologis misit, vt, omni adhibito studio diligentiaque, illum expenderent, suamque de eo sententiam, et, quid ab HENRICO Praefuli Misnenensi respondendum esse, existimarent, libere atque aperte dicerent, idque iudicium suum, litteris consignatum, propediem sibi offerrent. Illi igitur, voluntati Principis omni obsequio morem gerentes, Calendis Iuliis, litteras ad eum dederunt, a LVTHERO, IONA, MELANQTHONONE, subscriptas, iisdemque, quid de hoc libro iudicarent, plenissime significarunt. Cum, saepe ac multum iam a nobis laudatus, SECKENDORFIVS, quae hisce litteris, nondum editis, potissimum continentur, excerpterit, breuiter illa summatimque nunc referemus.

Ac generatim quidem LVTHERVVS et Collegae ipsius monent, librum, quem *Misnensium sacerdotum commentum* vocant, suis, Vittembergensium nimirum doctorum, plumis adornatum, in multis articulis pulchre satis atque speciose incedere quidem, sed hac arte, ad fucum faciendum, compositum, veneni plenum esse, euangelicaeque rei maxime perniciosum. Itaque reiiciendum omnino eum esse, censent, et

vt,

vt, quare id faciendum sit, liquidius appareat, tria speciatim in illo ipso notant. Primum igitur, quod reprehendunt, illud est, quod liber iste paucos tantum, eosque callide fucatos, complectatur articulos, silentio autem transeat illos, in controuersia qui praecipue versabantur, verbi causa, de *Missa*, de *communione sub utraque*, de *coniugio clericorum*; subdole enim agere auctores illius, si hos tecte intelligant, cum dicunt, *consuetudines ecclesiae esse seruandas*, (f. 81. edit. Mog.) nec minus culpandos, si tales eos esse putent, quos laici ignorare possint. Deinde, in euangelicos quam maxime iniuriosum librum esse, monent, quippe quos haud obscure designari, ostendunt; ubi nimirum defectionis a fide accusantur, et damnantur, qui in factionem coeunt, et singularia atque ecclesiae communi et consuetudinibus ac ritibus illius minus consentanea sectantur, seque solos pro vera ecclesia venditant; μ) qui schismata in ecclesia Dei aduersus magistrarum ecclesiasticum faciunt, eoque charitatem proximi et concordiam Christianam laedunt. ν) Quam ipsam vero criminationem firmissimis simul iidem rationibus repellunt, nec

B 3

pro

- μ) Verba libri, ad quae respiciunt Theologi nostrates, leguntur in expositione Symb. Apost. art. IX, fol. 30, a, edit. Mogunt. atque ita habent: So sich nun eiliche vortzen, machen jnen ein sonders, welches der gemeinen Kirchen, vnd auch jren gebräuchen vnd übungen nicht gemes, vnd anmassen sich darneben des, als haben sie die rechte kirchen allein bey jnen: Hüte dich vor solchen votten, dann sie machen spaltungen, vnd handeln wider die kirchen, welche die säule ist der warheit, 1 Timot 3. Weichen abe von dem rechten glauben vnd verführen sich selber. Dann wer die braut Christi verließ, verließ Christum auch, Ioan. 3. Mat. 12. Luc. 11. Euangelicos autem his verbis perfringi, luculenter patet ex iis, quae paullo post de schismatibus et haeresibus, in Germania recens exortis, dicuntur.
- ν) In exposit. Decalogi, praec. IV, f. 82. Vnd gleichwie dieienigen, so wider jre weltliche oberkeit auffstehen, vnd sich rottiren, hart sündigen, vnd den Zorn Gottes wider sich erregen, Also laden auch die, welche spaltung in der kirchen Gottes, geistlicher oberkeit zu entgegen, anrichten, den Zorn Gottes auff sich: dann sie handeln öffentlich wider die liebe des nächsten vnd Christliche einigkeit der kirchen, welche der Apostel erfordert, 1 Cor. 1.

XIV

pro schismaticis aut haereticis habendos esse, qui impios et idololaticos ritus, capitalesque in doctrina fidei errores, sub Papatu in ecclesiam inuectos, abrogauerint, sed aduersarios potius, illis inhaerentes, factae a vera ecclesia secessionis, eiusque adeo criminis, quo perperam insimulent euangelicos, reos omnino esse, demonstrant. Tertio, grauiores aliquot, qui hoc in libro occurrunt, indicant errores, nec a Pontificia primarii religionis Christianae de iustificatione articuli deprauatione auctores illius discedere, docent, quod, licet pulchre factis de Fide in Christum loqui videantur, tamen, ea sola remissionem peccatorum et salutem aeternam impetrari, non affirmant, ac de Operibus, quae fanae doctrinae aduersentur, tradant. §) His, aliisque adductis, id quod de infestis Praefulis molitionibus compertum habebant, laudati referunt Theologi, tandemque Principem Electorem rogant, vt auctor sit HENRICO, vt reiiceret librum, Episcopum autem, vt ab euangelicorum abstineat condemnatione, et ad meliorem ac sinceram reformationem animum appellat, cohortaretur.

Neque vero etiam hoc, aliisque Misenenis Episcopi conatibus, a pio proposito suo abduci se passus est HENRICVS. Etenim, cum interea temporis Praeful, iteratis literis, V. Cal. Iul. ad Principem datis, vt libro, per legatos oblato assentiretur, ipsum commonefaceret, simul vero de abrogata in ecclesiis quibusdam Missa, et de visitatione, absque consensu suo instituta, valde conquereretur, tandemque id proponeret, vt decem viri, ex Nobilitate et Theologis a se et Duce deligerentur, qui de religionis causa et concordiae mediis deliberarent, HENRICVS, ad ea respondens, non aliam, quam

§) vid. f. 18, 49, etc. Quin plures hoc in libro occurrunt errores, miro quidem artificio incrustati. Huc pertinent quae de poenitentiae ratione formali, f. 34, de satisfactione pro poena peccatorum temporali, f. 37, de lege morali a Christo aucta, perfectaque, f. 45, de imaginum cultu, f. 54, de reliquiarum efficacia et virtute f. 57, de sanctorum inuocatione, f. 59, etc. traduntur.

quam quae Augustanae Confessionis praescripto conueniat, sacrorum emendationem sibi probari, inceptamque eam se persecuturum esse, significabat. Cumque, irritatus hoc ipso, Episcopus mox inde, IV nimirum Non. Iul. alias ad HENRICVM mitteret litteras, quibus, praeter cetera, Confessionis Augustanae impugnabat auctoritatem, non amplius audiendum eum esse censuit laudatissimus Princeps; idemque, LVTHERI consilio ^o) confirmatus, uisitoribus delectis, nominatim IVSTO IONAE ET GEORGIO SPALATINO, Theologis, ac uiris nobilibus, MELCH. a CREVZEN ET IOHANNI a PACK, demandauit, ut ipsam quoque Ecclesiam Misenensem reformarent. Qui adeo, ad negotium hoc expediendum, Misenam profecti, rei, circiter Idus Iulias, initium fecerunt, cui et ipse Dux HENRICVS et Princeps Elector Saxo praesentes adfuerunt; indeque pro veteri ritu ac religionis forma, nequicquam repugnantibus Canonicis, IULIO imprimis PFLVGIO, Decano, et HENRICO CAROLOVITIO, euangelicum substituerunt cultum. Deiecta fuit eodem tempore, BENNONIS, quindecim annis ante, magna cum pompa in diuorum numerum euecti, tumba; Canonicis et sacerdotibus, qui doctrinam Euangelii amplecterentur, et officio aliquo ecclesiastico fungi uellent, manere in urbe permissum: qui aliter sentirent, iis relictum deliberandi spatium: qui pertinaces essent, concessa iisdem tuto abeundi facultas. ⁷) *Maltinius*, Praesul, infirmata potestate sua, satis habuit, si Stolpenae suis se finibus continere posset. Eadem forte contentus uixit ipse in Praesulatu successor NICOLAUS II, *Carolouitius*. In huius autem, anno MDLVI, demortui locum successit, IOHANNES VIII, *Hauguitius*, euangelicam tandem amplexus est doctrinam, ac Praesulatum Misenen-

ANNALESAE LANCENSIUM EX

- ^o) Consilium hocce LVTHERI extat in Operum ipsius Tomis, cum ceteris, tum Altenburgenfi VII, p. 381, et Lipsiensi XXI, p. 309.
⁷) vid. FABRICIVS, *Annal. Misn.* L. III, p. 192; SECKENDORFF. *Comm. de Luther.* L. III, §. LXXII, p. 221.

Vh. 7578 8A
XVI

nensem, quo, die xiiii Cal. Nou. a. cio rō lxxxī, rite se abdicauit, ad Principem Electorem Saxoniae, AVGVSTVM, transmisiſt, qui etiam mox inde administrationem eius suscepit.

Noſtrum iam eſt, diuinam hinc agnoſcere prouidentiam, quippe cui cum maxime debetur, quod incaſſum ceciderint cum callida illa Praeſulis Miſeneniſis conſilia, tum ceterae omnes, aduerſus purioris doctrinae ſacrorumque his in regionibus inſtaurationem, apertae pariter atque clauſtinae, molitiones. Noſtrum vero etiam eſt, ſummi ac longe praetantiſſimi illius, quo maiores noſtros DEVS affecit, et quo nos hodieque gaudemus ac fruimur, beneficii, inſtauratae videlicet religionis euangelicae, memoriam gratiſſima recolare mente, immortalaeſque DEO gratias agendo, ſupplicibus Eundem precibus, vt ſalutarem Euangelii doctrinam nobis et poſteris noſtris ſaluam conſeruare velit, orare atque implorare. Atque hoc illud ipſum eſt, quod inſtantis etiam diei feſti poſtulat celebritas, quae vt rite peragatur, in ſoleni panegyri Academica, Vir Praeclariſſimus, omniſque doctrina et humaniorum in primis litterarum ſtudiis erudiſſimus, Dn. M. THEOPHILVS SALOMO SCHREBERVS, Miſeneniſis, doctam et elegantem, *de meritis in eccleſiam eorum, qui res a B. LVTHERO geſtas expoſuerunt*, orationem recitabit. Ad eum igitur beneuole audiendum, ILLUſTRIſſIMOS COMITES, PROCERES VTRIVSQUE REIP. GRAVIſSIMOS, GENEROſIſſIMOS item ac NOBILIſſIMOS CIVES NOſTROS, officioſe peramanterque inuitamus. P. P.
Dom. XXII p. Trinit. A. R. S. cio rcccxxxix.

L I P S I A E

EX OFFICINA LANGENHEMIANA.

★ ★ ★

ULB Halle
006 794 645

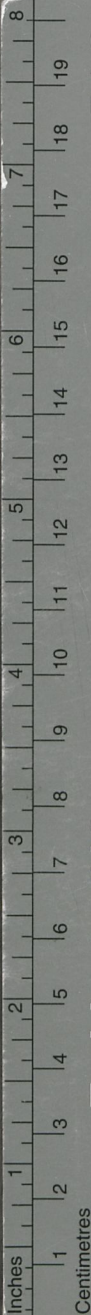
3

VOR

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

*Frid. Boernerii progr. de
reformati a Joanne VIII. etc.
Episcopo, Henrico Saxonica
propofita.*

RECTOR
EMIAE LIPSIENSIS
STAVRATAE
ONIS EVANGELICAE
MEMORIAM

KAL. NOV. A. CIV MDCCXXXIX

AEDE PAVLINA
NNI ORATIONE
CELEBRANDAM
INDICIT

*ripti est D. Chr. Fr. Börner,
t. prim. agitque de
Kaltitz, chisenensi episcopo.*

Vk
2518